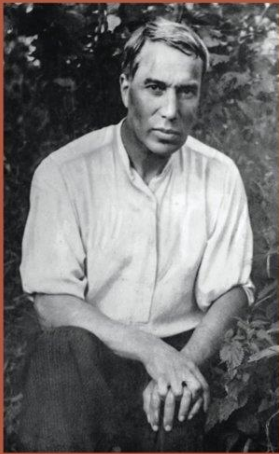

rijksuniversiteit
groningen

faculteit der letteren

Pasternak

DOKTER
ZJIVAGO

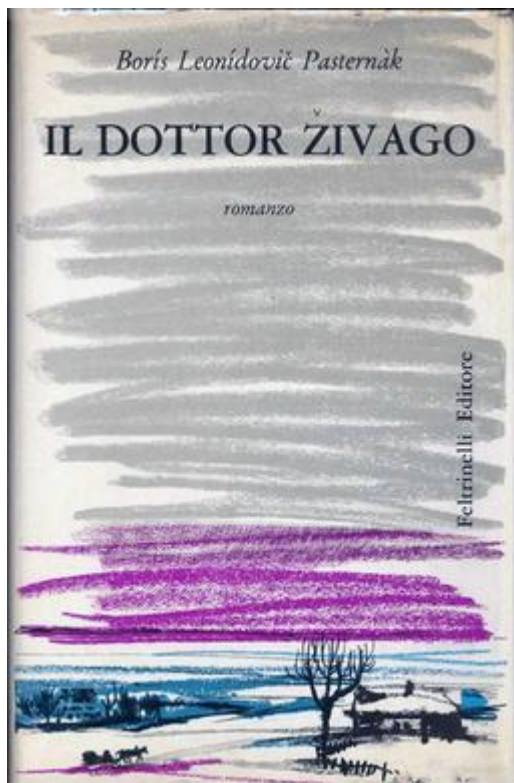
NIEUWE
VERTALING

RUSSISCHE BIBLIOTHEEK

Spraakmakende Boeken 26-9-2019

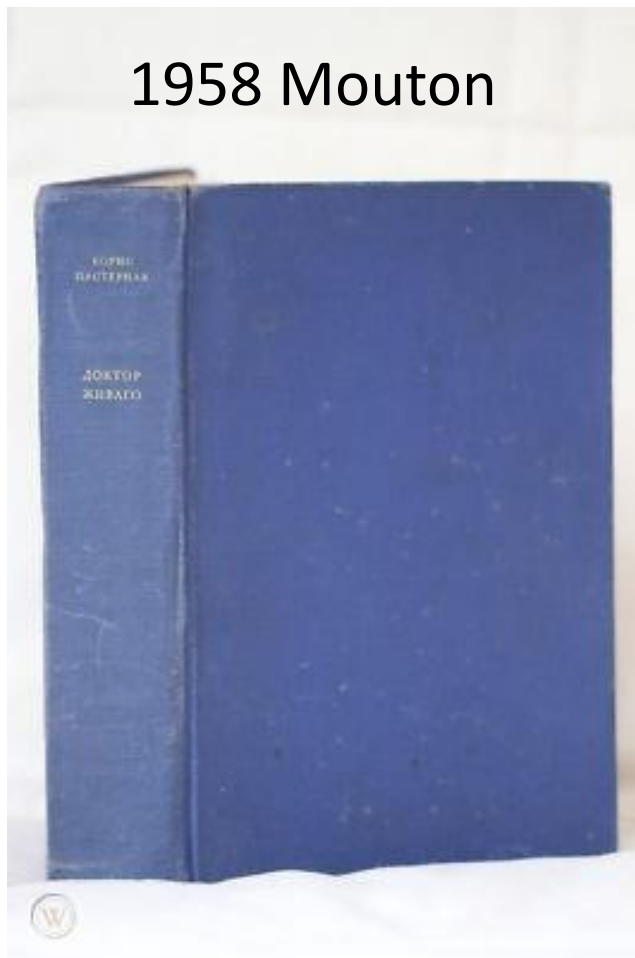
(Herontdek een meesterwerk)

Sander Brouwer

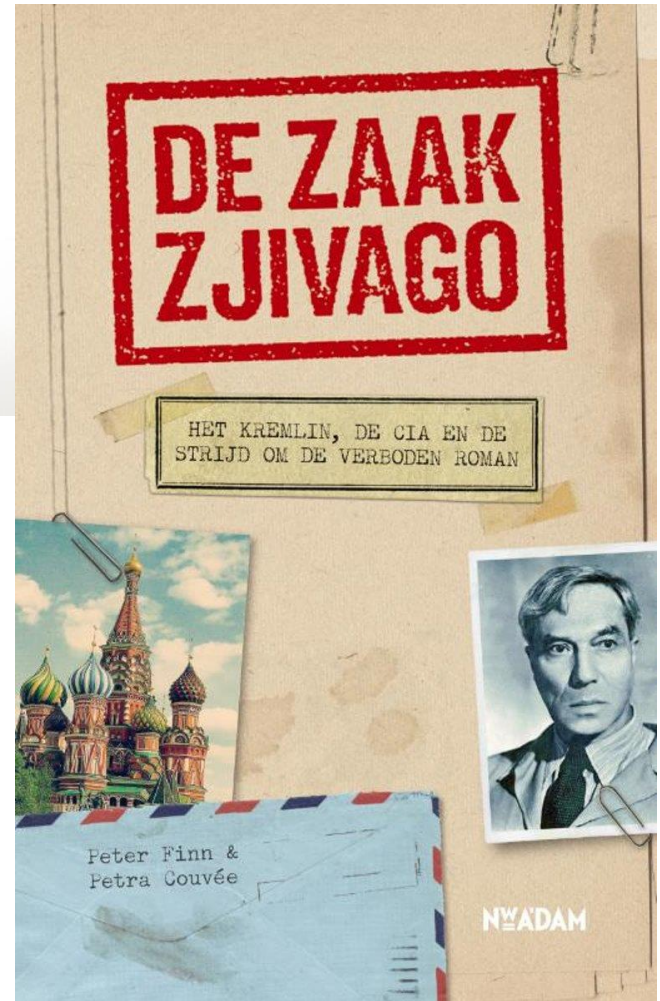
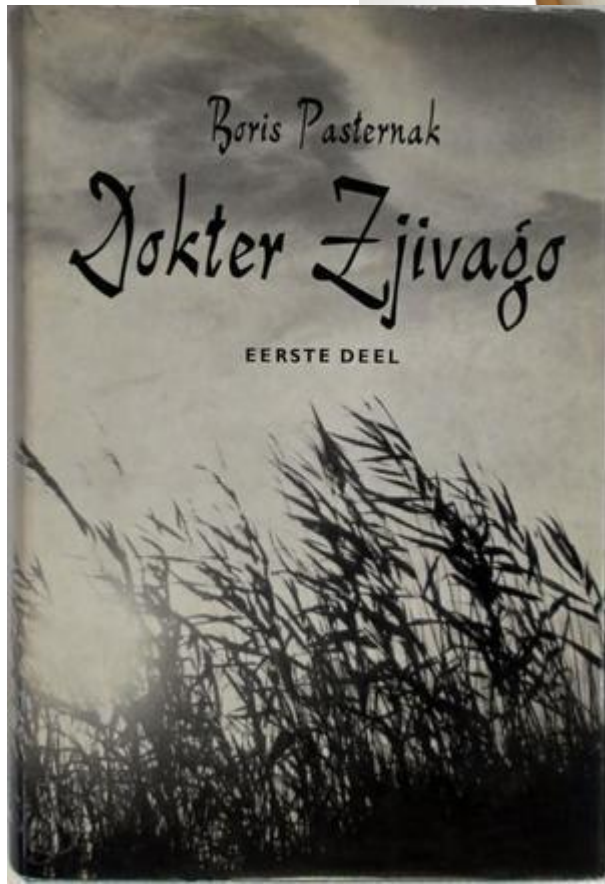
1957 Feltrinelli

1958 Mouton

1958 Feltrinelli

Verwarring verteller - Zjivago

Het waren drie gruwelwinters na elkaar, de een na de ander, en niet alles wat nu in die winter van 1917 op 1918 gebeurd lijkt te zijn, gebeurde ook werkelijk toen, maar misschien wel later. Deze opeenvolgende winters vloeiden samen en waren moeilijk van elkaar te onderscheiden. (230-231)

Joeri Zjivago = Pasternak?

Joera kon goed redeneren en heel goed schrijven. Al sinds zijn gymnasiumtijd droomde hij over proza, over een boek met levensbeschrijvingen waarin hij als verborgen springladingen de meest verbijsterende dingen kon onderbrengen die hij tot dan toe had gezien en overdacht. Maar voor zo'n boek was hij nog te jong, en daarom beperkte hij zich in plaats daarvan tot het schrijven van gedichten, zoals een schilder zijn hele leven studies schildert voor een groot doek dat hij in gedachten heeft. (80)

Gratis psychologie (Antipov/Strelnikov)

Nu pas werd duidelijk dat hij over een bijzondere gave beschikte om kennis, geput uit oppervlakkige lezing, te verwerven en te behouden. (...) Pavel Pavlovitsj was afgestudeerd als classicus. (...) Maar opeens was in hem, voormalig leerling van de realschool, een eerder uitgedoofde hartstocht voor wiskunde, natuurkunde en andere exacte wetenschappen ontwaakt. Door zelfstudie had hij al deze vakken op universitair niveau onder de knie gekregen. (128)

Gratis psychologie (Antipov/Strelnikov)

Twee trekken, twee hartstochten tekenden hem.

Hij dacht buitengewoon helder en precies. En hij bezat in extreme mate de gave van morele zuiverheid en rechtvaardigheid, zijn gevoelens waren vurig en nobel.

Maar voor een carrière als wetenschapper die nieuwe paden baant, ontbeerde zijn verstand een gave voor het toeval, voor een kracht die met onvoorspelbare ontdekkingen de vruchteloze elegantie van lege voorspellingen verstoort.

En om goed te doen ontbeerde hij met al zijn principes een principeloosheid van het hart, dat geen algemene gevallen kent maar alleen particuliere, en dat groot is door het kleine te verrichten.

Strelnikov streefde van jongs af aan naar het allerhoogste en zuiverste. Hij beschouwde het leven als een reusachtige arena, waar de mensen onder eerlijke naleving van de regels strijden om volmaking te bereiken.

Toen dit niet zo bleek te zijn, kwam het niet bij hem op dat hij de wereldorde ten onrechte simplificeerde. Nadat hij zijn gekrenkte gevoelens voor lange tijd had weggestopt, begon hij de gedachte te koesteren ooit als scheidsrechter op te treden tussen het leven en de duistere beginselen die het verminkten, om op te treden als zijn beschermer en wreker.

Teleurstelling had hem verbitterd. De revolutie had hem bewapend. (298)

Gratis psychologie (Antipov/Strelnikov)

Om een of andere reden was meteen zonneklaar dat deze man de ultieme wilskracht vertegenwoordigde. Hij was zozeer wat hij wilde zijn dat alles aan en in hem onvermijdelijk voorbeeldig leek: zowel de harmonieuze proporties en de fraaie stand van zijn hoofd als zijn doelgerichte tred, zijn lange benen in de hoge laarzen, die misschien wel smerig waren maar gepoetst leken, en zijn grijze lakense uniformbloes, die misschien wel verkreukeld was, maar de indruk wekte van gestreken linnen te zijn.

Dat was de uitwerking van de in hem aanwezige begaafdheid, die natuurlijk was, geen spanning kende en zich onder alle omstandigheden in dit aardse bestaan stevig in het zadel voelde zitten.

Deze man moest wel een bepaalde gave bezitten, zij het niet per se een originele. Deze gave, die uit al zijn bewegingen sprak, kon ook de gave van imitatie zijn. Iedereen probeerde in die tijd iemand te imiteren: roemruchte historische helden. Figuren die aan het front of ten tijde van de onlusten in de steden waren gezien en de verbeelding hadden geprikkeld. De meest prestigieuze volksautoriteiten. Kameraden die voorop waren gegaan. Of gewoon elkaar.

Onnavolgbare psychologie (Gordon en Doedorov)

(worden aan het eind van de roman ineens saai en platvloers:)

Doedorovs redeneringen waren Gordon uit het hart gegrepen, juist omdat ze zo afgezaagd waren (...) Gordon werd vooral geraakt door het stereotype van wat Doedorov zei en voelde. Omdat de uitgekauwde sentimenten zich zo makkelijk lieten nabootsen, hadden ze in zijn ogen een algemeen menselijke geldigheid. Innokenti's brave redematies waren in de geest van de tijd. Maar vooral de wetmatigheid en de doorzichtige hypocrisie ervan maakten Joeri Andrejevitsj woedend. (573)

Raadselachtige psychologie (Lara's binding aan Komarovski)

Ze had nooit gedacht dat hij zo goed danste. Wat een vaardige handen had hij, hoe zelfverzekerd pakte hij haar om haar middel! Maar nooit meer zou ze iemand toestaan haar zo te kussen. Ze had nooit gedacht dat zich in andermans lippen zoveel schaamteloosheid kon samenballen wanneer ze zo lang tegen de jouwe worden gedrukt. (33-4)

De hele weg had ze als verdwaasd afgelegd, en pas bij thuiskomst begreep ze wat er was gebeurd (...) Hoe was dit gebeurd? Hoe had dit kunnen gebeuren? Nu was het te laat. Ze had eerder na moeten denken. Nu was ze – hoe heette het ook weer – nu was ze een gevallen vrouw. Ze was een vrouw uit een Franse roman... (56)

Raadselachtige psychologie (Lara's binding aan Komarovski)

Het meisje was geleid dat een mooie, grijzende man die haar vader had kunnen zijn, voor wie op vergaderingen werd geapplaudisseerd en over wie de kranten schreven, tijd en geld aan haar spendeerde, haar een godheid noemde, haar meenam naar theaters en concerten, en haar zoals dat heette 'geestelijk ontwikkelde'.

En dat terwijl ze nog een onvolwassen gymnasiaste in een bruine jurk was die heimelijk meedeed aan onschuldige school- complotten en kattenkwaad. Komarovski's hofmakerij ergens in een koets onder de neus van de koetsier of achter in een intieme loge voor de ogen van het hele theater, bekoorde haar door de verhulde brutaliteit ervan en zette het in haar ontwaakte duiveltje ertoe aan hem te imiteren.

Maar dit baldadige schoolmeisjeslief was snel voorbij. Een zeurend gevoel van gebrokenheid en afgrijzen van zichzelf vatten voor lange tijd post in haar. En aldoor wilde ze slapen. Het gevolg van doorwaakte nachten, van tranen en eeuwige hoofdpijn, van huiswerk leren en een algehele fysieke moeheid. (58-59)

Raadselachtige psychologie (Lara's binding aan Komarovski)

Lara was het zuiverste wezen op aarde. (32)

Ze wisselden alleen blikken. Maar de manier waarop ze elkaar begrepen was ven een angstwekkende magie, alsof hij een poppenspeler was en zij een marionet, gehoorzaam aan de bewegingen van zijn hand. Het vermoeide glimlachje dat op haar gezicht was verschenen maakte dat het meisje haar ogen half sloot en haar lippen iets van elkaar gingen. Maar de spottende blikken van de man beantwoordde ze met de sluwe knipoog van een handlangster. Beiden waren tevreden dat alles zo goed was afgelopen, dat hun geheim niet was onthuld... (75)

Raadselachtige psychologie (Lara's binding aan Komarovski)

Ze had een helder verstand en een opgeruimd karakter. (32)

Het leven stond Lara tegen. Ze begon haar verstand te verliezen. Ze kreeg de neiging om al het bekende en beproefde eraan te geven en iets nieuws te beginnen. Ze besloot het daarvoor benodigde geld aan Komarovski te vragen. (93)

Lara=Rusland=het bestaan/het leven (I)

Maar wat was ze dan voor hem (...)? O, op die vraag had hij altijd het antwoord klaar.

Neem de voorjaarsavond buiten. De lucht is geheel door klanken gemarkeerd. Stemmen van spelende kinderen klinken verspreid over verschillende afstanden, als een teken dat de ruimte één levend geheel is. En die verte is Rusland, zijn weergaloze, zich wijd weg roerende, beroemde moeder, martelares, stijfkoppig, waanzinnig, roekeloos en verafgood, met haar eeuwig majestueuze en noodlottige grillen die nooit te voorzien zijn! O, hoe zoet is het te bestaan! Hoe zoet is het op aarde te leven en van het leven te houden! O, hoe verlangt hij er altijd naar dat leven, dat bestaan zelf te bedanken, het hun recht in het gezicht te zeggen!

Dat nu was Lara. Met hen kon hij niet praten, maar zij was hun afgezante, hun expressie, hun gave van het woord en het gehoor, geschonken aan de sprakeloze beginselen van het bestaan. (467)

... de kleur van Ruslands vergane maagdelijkheid... (373)

Lara=Rusland=het bestaan/het leven (II)

Van kinds af aan hield Joeri Andrejevitsj van het avondlijke bos, doorschijnen met het vuur van de zonsondergang. Op die momenten was het alsof ook hij die lichtzuilen door zich heen liet gaan. Alsof de gave van de levende geest zijn borst binnenstroomde, zijn hele wezen doorkruiste en van onder zijn schouderbladen als twee vleugels naar buiten kwam. Zijn oerbeeld, zoals iedere adolescent zich voor de rest van zijn leven vormt, dat hem vanaf dan altijd ten dienste zal staan en door hemzelf als zijn innerlijke gezicht en persoonlijkheid wordt ervaren, ontwaakte in hem met al zijn oorspronkelijke kracht en maakte dat de natuur, het bos, het avondrood en al het zichtbare transformeerden tot een even oorspronkelijke en allesomvattende gelijkenis van een meisje. ‘Lara!’ fluisterde hij half met gesloten ogen, als richtte hij zich in gedachten tot zijn hele leven, tot heel Gods aarde, tot heel de zonbeschenen ruimte die zich voor hem uitstreekte. (410)

‘Mijn zuster, het leven’ (1922)

Halfbroer Jevgraf als Deus Ex Machina

Dit is nu al de tweede keer dat hij [Jevgraf] als een goede genius, een verlosser mijn leven binnendringt en alle problemen uit de weg ruimt. Is het misschien zo dat iedere biografie naast de handelende personen die je erin tegenkomt, ook nog de deelname behoeft van een geheime, onbekende kracht: een bijna symbolische persoon die ongevraagd te hulp schiet, en dat in mijn leven de rol van deze liefdadige en verborgen drijfveer vervuld wordt door mijn broer Jevgraf? (344-345)

**Natuur is voor tevreden en of legen.
En dan: wat is natuur nog in dit land?
Een stukje bos, ter grootte van een krant,
Een heuvel met wat villaatjes ertegen.**

**Geef mij de grauwe, stedelijke wegen,
De in kaden vastgeklonken waterkant,
De wolken, nooit zo schoon dan als ze, omrand
Door zolderramen, langs de lucht bewegen.**

**Alles is veel voor wie niet veel verwacht.
Het leven houdt zijn wonderen verborgen
Tot het ze, opeens, toont in hun hoge staat.**

**Dit heb ik bij mijzelve overdacht,
Verregend, op een miezerige morgen,
Domweg gelukkig, in de Dapperstraat.**

Natuur is voor tevredenen of **legen**.
En dan: wat is natuur nog in dit **land**?
Een stukje bos, ter grootte van een **krant**,
Een heuvel met wat villaatjes ert**egen**.

Geef mij de grauwe, stedelijke **wegen**,
De in kaden vastgeklonken water**kant**,
De wolken, nooit zo schoon dan als ze, om**rand**
Door zolderramen, langs de lucht bew**egen**.

Alles is veel voor wie niet veel verw**acht**.
Het leven houdt zijn wonderen verb**orgen**
Tot het ze, opeens, toont in hun hoge **staat**.

Dit heb ik bij mijzelve overd**acht**,
Verregend, op een miezerige **morgen**,
Domweg gelukkig, in de Dapper**straat**.

— / — / — / — / —

D' in kaden vastgeklonken waterkant,

Natuur is voor tevreden of legen.

En dan: wat is natuur nog in dit land?

Een stukje bos, ter grootte van een krant,

Een heuvel met wat villaatjes ertegen.

Geef mij de grauwe, stedelijke wegen,

De in kaden vastgeklonken waterkant,

De wolken, nooit zo schoon dan als ze, omrand

Door zolderramen, langs de lucht bewegen.

Alles is veel voor wie niet veel verwacht.

Het leven houdt zijn wonderen verborgen

Tot het ze, opeens, toont in hun hoge staat.

Dit heb ik bij mijzelve overdacht,

Verregend, op een miezerige morgen,

Domweg gelukkig, in de Dapperstraat.

Natuur is voor tevredenen of legen.

En dan: wat is natuur nog in dit land?

Een stukje bos, ter grootte van een krant,

Een heuvel met wat villaatjes ertegen.

Geef mij de grauwe, stedelijke wegen,

De in kaden vastgeklonken waterkant,

De wolken, nooit zo schoon dan als ze, omrand

Door zolderramen, langs de lucht bewegen.

Alles is veel voor wie niet veel verwacht.

Het leven houdt zijn wonderen verborgen

Tot het ze, opeens, toont in hun hoge staat.

Dit heb ik bij mijzelve overdacht,

Verregend, op een miezerige morgen,

Domweg gelukkig, in de Dapperstraat.

Natuur is voor tevreden en of legen.
En dan: wat is natuur nog in dit land?
Een stukje bos, ter grootte van een krant,
Een heuvel met wat villaatjes ertegen.

Geef mij de grauwe, stedelijke wegen,
De in kaden vastgeklonken waterkant,
De wolken, nooit zo schoon dan als ~~ze, omrand~~
Door ze | ~~derramen~~, | langs de | lucht bewegen.

Alles is veel voor wie niet veel verwacht.
Het leven houdt zijn wonderen verborgen
Tot het ze, opeens, toont in hun hoge staat.

Dit heb ik bij mijzelve overdacht,
Verregend, op een miezerige morgen,
Domweg gelukkig, in de Dapperstraat.

**Natuur is voor tevreden en of legen.
En dan: wat is natuur nog in dit land?
Een stukje bos, ter grootte van een krant,
Een heuvel met wat villaatjes ertegen.**

***Geef mij* de grauwe, stedelijke **w**egen,
De in kaden vastgeklonken **w**aterkant,
De **w**olken, nooit zo schoon dan als ze, omrand
Door zolderramen, langs de lucht bewegen.**

**Alles is veel voor wie niet veel verwacht.
Het leven houdt zijn wonderen verborgen
Tot het ze, opeens, toont in hun hoge staat.**

**Dit heb ik bij mijzelve overdacht,
Verregend, op een miezerige morgen,
Domweg gelukkig, in de Dapperstraat.**

Natuur is voor **tevredenen of legen**.

En dan: wat is natuur **nog** in dit land?

Een **stukje** bos, ter grootte van **een krant**,

Een heuvel met **wat villaatjes** ertegen.

Geef mij de grauwe, stedelijke wegen,

De in kaden **vastgeklonken** waterkant,

De wolken, nooit zo **schoon** dan als ze, omrand

Door **zolderramen**, langs de lucht bewegen.

Alles is veel voor wie niet veel verwacht.

Het leven houdt zijn wonderen verborgen

Tot het ze, opeens, toont in hun **hoge staat**.

Dit heb ik bij **mijzelve** overdacht,

Verregend, op een **miezerige morgen**,

Domweg gelukkig, in de **Dapperstraat**.

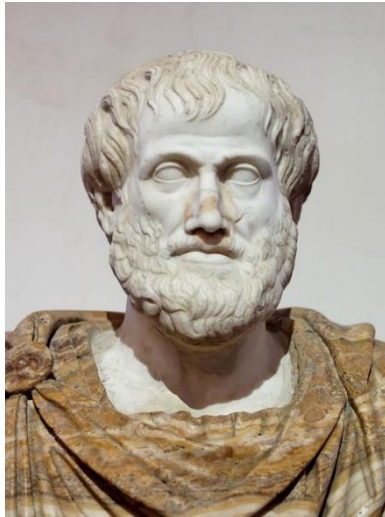
Natuur is voor tevredenen of legen.
En dan: wat is natuur nog in dit land?
Een stukje bos, ter grootte van een krant,
Een heuvel met wat villaatjes ertegen.

Geef mij de grauwe, stedelijke wegen,
De **in kaden vastgeklonken** waterkant,
De wolken, **nooit zo schoon dan als ze, omrand**
Door zolderramen, langs de lucht bewegen.

Alles is veel voor wie niet veel verwacht.
Het leven houdt zijn wonderen verborgen
Tot het ze, opeens, toont in hun hoge staat.

Dit heb ik bij mijzelve overdacht,
Verregend, op een miezerige morgen,
Domweg gelukkig, in de Dapperstraat.

Aristoteles

David Hume

Ons denken transformeert onze zintuiglijke waarnemingen tot voorstellingen dmv. *associatie*. Associatie van twee dingen kan plaats vinden via twee hoofdroutes: ze kunnen worden verbonden op grond van hun *gelijkenis (similariteit)* of van hun *aangrenzendheid (contiguïteit)*

Stijlfiguren van *similariteit* (metaforen in enge zin)

- Haar lippen zijn als rozen (tanden-parels, haar ravenzwart etc.)
- Het leven is een reis
- De wereld is een schouwtoneel / Het boek des levens
- Een recept voor ruzie
- Ze heeft een hart van goud / Mijn hart breekt

Stijlfiguren van *aangrenzendheid* (metoniemen)

- houder-inhoud (geef me nog *een glaasje*)
- oorzaak-gevolg (heb je *je tong* verloren?)
- producent-product (we lezen vandaag *Pasternak*)
- deel-geheel (synecdoche):
 - 'pars pro toto' (geef me *de vijf!*)
 - 'totum pro parte' (*Engeland* staat voor met 2-0)

De ultieme liefde=gemeenschappelijk de wereld te vormen

Hun liefde is “Een ultiem samengaan, geen zijden, geen gradaties, geen hoog, geen laag, een gelijkwaardigheid van het hele zijn, alles verschaft vreugde...” (518)

Lara overdenkt bij Zjivago's doodskist: “Nooit, nooit, zelfs niet op momenten van onvoorwaardelijk geschonken, uitzinnig geluk had hen het allerhoogste en heerlijkste verlaten: het genot gemeenschappelijk de wereld te vormen, het gevoel zelf onderdeel uit te maken van het hele schilderij, de sensatie te horen bij de schoonheid van het hele schouwspel, het hele universum. Ze ademden louter die saamhorigheid.” (596)

Pasternaks poëtisch principe: de aangrenzendheid van alles

[Joera] hoorde zijn moeders stem in de melodieuze fraseringen van de vogels en het gezoem van de bijen. (17)

De avond was droog als een houtskooltekening. De ergens achter de huizen neerdalende zon begon van achter een hoek ineens als met een vinger naar al het rood op straat te wijzen: naar de roodgepunte mutsen van de dragonders, naar de stof van een gevallen rode vlag, naar de bloedsporen die als rode draadjes en stippeltjes over de sneeuw waren verspreid. (46)

Pasternaks poëtisch principe: de aangrenzendheid van alles

Het rook naar alle bloemen ter wereld tegelijk, alsof de aarde er overdag bewusteloos bij had gelegen en nu door deze geuren bij kennis kwam. En uit de eeuwenoude tuin van de gravin, waar zoveel afgewaaide takken rondslingerden dat er geen doorkomen aan was, kwam, hoog als de bomen en enorm als de muur van een groot gebouw, het struikerig stoffige en welriekende parfum aanzweven van een oude, in bloei rakende lindeboom. (166-167)

Pasternaks poëtisch principe: de aangrenzendheid van alles

...toen de sneeuw ineens heel dicht neerviel en er een sneeuwstorm losbarstte – zo'n sneeuwstorm die zich in het open veld gillend over de aarde uitspreidt, maar in de stad rondraast in een krappe, doodlopende steeg alsof hij verdwaald is. Iets vergelijkbaars voltrok zich in de morele en in de fysieke wereld, dichtbij en veraf, op aarde en in de lucht. Als op kleine eilandjes weerklonken ergens de laatste salvo's van het gebroken verzet. Ergens aan de horizon sprongen zwakke glimmeringen van gebluste branden als zeepbellen op en spatten weer uiteen. En net zulke cirkels en fonteinen werden tollend opgeworpen door de sneeuwstorm die voor Joeri Andrejevitsj' voeten op het vochtige plaveisel en de stoep walmde. (227)

Pasternaks poëtisch principe: de aangrenzendheid van alles

De omgeving, zelfs de lucht, kreeg zeldzaam unieke trekken. De winteravond ademde een ongekend mededogen, als een getuige die met alles meeleefde. Het was alsof het nog nooit zo geschemerd had en er pas vandaag voor het eerst een avond was aangebroken, tot troost van een verweesde, tot eenzaamheid vervallen mens. Alsof de hem omringende, met hun rug naar de horizon gekeerde bossen op de heuvels er niet simpelweg stonden als een panoramisch lint, maar er zojuist positie hadden gekozen, van onder de grond waren opgedoken om hun medeleven te betonen.

De dokter weerde de tastbare schoonheid van dit tijdstip bijna af, als was het een menigte opdringerige sympathisanten, en had bijna willen fluisteren tegen de stralen van de zonsondergang die hem bereikten: 'Bedankt. Hoeft niet.' (538)

Pasternaks poëtisch principe: de aangrenzendheid van alles

(lijsterbes waarin wintervogeltjes bessen pikken)

Er was zoiets als een levende band ontstaan tussen de vogels en de boom. Alsof de lijsterbes alles had gezien, lang verzet had geboden maar zich toen had overgegeven, dat ze uit medelijden met de vogeltjes was gezwicht, haar kleed had losgeknoopt en ze de borst gaf, als een min een zuigeling. Zo van: 'Wat moet ik met jullie aan. Afijn, eet maar, eet mij maar. Voed je maar.' En had geglimlacht.

(422)

Metaforen zijn meestal personificaties

- de sneeuwstorm was alleen op de wereld (8)
- de trein (...) sleepte zich ternauwernood voort, als een oude boswachter die te voet een menigte passagiers meevoert terwijl deze om zich heen kijken en alles waarnemen
- struiken en bomen bevrijdden ritselend hun onderste takken uit de sneeuw alsof ze een halsband afdeden of hun boordje losknoopten
- de sneeuw smolt stilletjes en tersluiks (276)
- de open stukken, waar de ruimte zelf uit de volheid haars harten als het ware haar muts afnam (32)

'De eerste voorboden van de lente, dooi. De lucht geurt naar pannenkoeken en wodka als in de boterweek, wanneer de kalender zelf aan het rijmelen lijkt te zijn geslagen. Slaperig tuurt de zon in het bos met haar boterglimme oogjes, slaperig gluurt het bos door zijn naaldenwimpers, boterglimmend blikkeren de plassen op het middaguur. De natuur gaapt, rekt zich uit, wentelt zich op haar andere zij en slaapt weer in. (342)

Metaforen zijn meestal personificaties

De regen stroomde op de meest troosteloze manier, verhevigend noch verflauwend, ongeacht de razernij van de wind, die vinniger leek te worden door de onverstoorbaarheid van het op de grond neergutsende water. De windvlagen teisterden de ranken van de wilde wingerd die een van de serres omwond. Alsof de wind de plant in zijn geheel wilde uitrukken, tilde hij hem op in de lucht, schudde hem daar door elkaar en smeed hem weer achteloos neer als een baal versleten vodden. (122)

Gedichten van Joeri Zjivago

'In de Stille Week'

(...)

Ook 't bos is naakt, heeft nog niets aan
In 't uur van Christus' Lijden.
Als groepjes vrome bidders staan
De dennen stil terzijde.

En in de stad, op 't kleine plein,
Loofbomen zonder blaren,
Die, of ze aan 't vergaderen zijn,
Door 't kerkhek staan te staren.

Ze kijken angstig, overstuur,
En toch vol overgave,
De tuinen barsten uit hun muur,
De aarde wankelt op dit uur:
Men draagt [God] ten grave.

En bij de [Koninklijke Deuren] zien zij
De zwarte doek, de kaarsenrij
En hoe er tranen stromen.
Dan komt daar de processie aan,
Ze zien de lijkwa komen.
Twee berken bij de voordeur gaan
Opzij voor alle vromen.

(...)

En maart strooit kwistig sneeuw in 't rond
Voor alle kreupelen op de grond,
Alsof een man naarbuiten komt
Die uit een open schrijn terstond
Alles loopt weg te geven.

Gedichten

'Lente' (1918)

't Is lente, 'k was net op straat waar de populier verbaasd is,
De verte geschrokken, het huis bang om om te vallen,
Waar de lucht blauw is als de baal met wasgoed
Van de uit het ziekenhuis ontslagene.

De avond leeg als een onderbroken verhaal,
Zonder vervolg gelaten door de sterren,
Tot onbegrip van duizend rumoerige ogen,
Bodemloos en van uitdrukking gespeend.

Toegift: de mooiste metafoor van het hele boek

Tonja's bevalling van haar en Joeri's zoon:

Ze rees op in het midden van de zaal zoals een zojuist in een baai aangemeerde en geloste aak zou oprijzen die met nieuwe, van God weet waar naar deze contreien verhuizende zielen over de zee des doods overtochten maakte naar het vasteland van het leven. Ze had zojuist zo'n ziel ontscheept en lag nu voor anker, uitrustend met heel de leegte van haar ontlaste flanken. Met haar rustten ook haar gebroken en afgebeulde tuigage en beschot, haar vergetelheid, haar uitgedoofde herinnering aan waar ze pas nog was geweest, welke oversteek ze had gemaakt en hoe ze was aangemeerd.

En omdat niemand de geografische ligging en de vlag van het land kende waaronder ze had aangelegd, was onduidelijk in welke taal men haar moest aanspreken.